

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 25 (2000)

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ/ ΑΝΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ/ΔΙΑΛΕΞΗ "Κ.Θ. Δημαράς"

doi: [10.12681/news.985](https://doi.org/10.12681/news.985)

Copyright © 2015, Ενημερωτικό Δελτίο

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ/ ΑΝΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ/ΔΙΑΛΕΞΗ "Κ.Θ. Δημαράς". (2009). *Ενημερωτικό Δελτίο*, 25, 76–84. <https://doi.org/10.12681/news.985>

Διδακτορικές Διατριβές

Ιόλη Βιγγοπούλου,

Le monde grec vu par les voyageurs du XVIIe siècle.

Thèse de Doctorat de l'Université de Paris I, sous la direction du Professeur Spyros Asdrachas, Paris 2000, 500 σελ (τ. I: 319 σελ., τ. II: Παράρτημα, χ. αρ.)

Τον 16ο αιώνα ανάμεσα στην ευρωπαϊκή δύση, τις κυρίαρχες δυνάμεις σε εδάφη της νότιας βαλκανικής χερσονήσου και της ανατολικής Μεσογείου και τους Έλληνες, μεσολαβεί ένα επικοινωνιακό στοιχείο: Ο ταξιδιώτης και το προϊόν του ταξιδιού του. Διαπλέκοντας τα δεδομένα αυτά οριοθετείται η προβληματική, η ανάλυση και η σύνθεση της διατριβής. Οι οικονομικές δραστηριότητες και ο καθημερινός βίος των Ελλήνων είναι τα θέματα που αναζητώνται- κατά πόσο και πώς αναγνωρίστηκαν, καταγράφηκαν και παραδόθηκαν στο αναγνωστικό κοινό. Ο ταξιδιώτης-υποκείμενο έρχεται αντιμέτωπος με μια άλλη πραγματικότητα-αντικείμενο από αυτή την οποία γνωρίζει θεωρητικά. Ο ταξιδιώτης και αργότερα το χρονικό του είναι δύο διαφορετικές όψεις των δύο ή περισσότερων κόσμων που συναντώνται. Άρα η ανάλυση των πηγών έχει επίσης δύο όψεις. Την ανάλυση του περιηγητή και την ανάλυση του προϊόντος του ταξιδιού του. Κύριος άξονας είναι η πολλαπλή κριτική αντιμετώπιση των μαρτυριών και όχι η απλή καταγραφή τους. Ως περιηγητικό κείμενο του 16ου αιώνα στη μελέτη αυτή θεωρείται το έντυπο χρονικό κάθε ταξιδιώτη που διέσχισε, βρέθηκε ή αφηγήθηκε στοιχεία και συμβάντα στους χώρους όπου υπήρχαν Έλληνες την περίοδο που εξετάζεται. Επιλέγησαν 115 ταξιδιώτες- από τα μέσα του 15ου ως τις αρχές του 17ου αιώνα. Όλοι οι ταξιδιώτες- πρόσωπα και τα κείμενα τους- περιτρέφονται, συγκρίνονται και αναλύονται γύρω από τον Pierre Belon τόσο ως προς το πρόσωπο-ταξιδιώτη όσο και ως προς το προϊό-χρονικό του. Κύριος άξονας της

προσέγγισης των πηγών ήταν η αναγκαιότητα διήθησης στις περιγραφικές μαρτυρίες με παραμέτρους τον υποκειμενικό χαρακτήρα αφ' ενός του κάθε περιηγητή και κειμένου και τις αντικειμενικές συνθήκες παράδοσης των πληροφοριών αυτών. Προηγείται η παρουσίαση των ανθρώπων-περιηγητών, ακολουθεί η αντιμετώπιση από τον ταξιδιώτη της εμπειρίας του ταξιδιού, η πρόσληψη του χώρου και ο πληθυσμιακός καταμερισμός. Έπεται η ανάλυση των μαρτυριών για τις οικονομικές δραστηριότητες των Ελλήνων (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, ορυκτά, εμπορικές ανταλλαγές), τον καθημερινό τους βίο (επαγγέλματα-ασχολίες, κατοικία, ένδυση, διατροφή, ήθη-έθιμα) και οι γενικές κρίσεις για τις συμπεριφορές και τη θρησκεία τους. Δεν αντιμετωπίζεται το εκάστοτε θέμα τεκμηριωμένο με την γνώμη των περιηγητών, αλλά αντιμετωπίζονται οι ταξιδιώτες απέναντι στο κάθε ερώτημα. Τα δεδομένα παρατίθενται ανά γεωγραφικές περιοχές, θέση που επιτρέπει πολλαπλές συγκρίσεις τόσο στα θέματα οικονομικού όσο και κοινωνικού βίου. Στο Παράρτημα, η παρουσίαση ολοκληρώνεται με 115 χάρτες όπου σημειώνονται, ανά περιηγητή, τα δρομολόγια του και αποδίδεται με εύληπτη και επακριβή απεικόνιση ο τρόπος πρόσληψης και παράδοσης των πληροφοριών σχετικά με τους Έλληνες και με μία επιλογή κειμένων με πλήρη αποσπάσματα στη γλώσσα των πηγών η οποία συμπληρώνει - όπου θεωρείτο αναγκαίο- την ανάλυση σημαντικών και αξιοπερίεργων καταγραφών.

Τα συμπεράσματα αναφέρονται ανά γεωγραφικούς τόπους στα θέματα που διευρενήθηκαν, στους Έλληνες που μετείχαν σε αυτά και στους ίδιους τους περιηγητές και τα χρονικά τους. Η δέσμευση ότι αντιμετωπίζεται ο περιηγητής - και όχι απλώς η πληροφορία- συνεπάγεται εν κατακλείδι ότι η παιδεία του καθενός βοηθά στην κριτική της υπόστασής του, τόσο απέναντι στην στάση του για το ταξίδι που επιχείρησε όσο κυρίως για τα γεγονότα που "βλέπει" και προσλαμβάνει όσο και για τον

τρόπο που τοποθετείται ο ίδιος απέναντι σε αυτά κρίνοντας τα. Ο σκοπός του ταξιδιού του ήταν η κατευθυντήριος ως προς την πληροφόρηση που ο ίδιος αναζητά και προσγράφει. Η χρονολογία έκδοσης του χρονικού τέλος καθορίζει τον τρόπο παράδοσης της γνώσης και της αποκτημένης από το ταξίδι εμπειρίας.

Η συγγραφέας θεωρεί ότι ένα ταξίδι απαιτεί θεωρητική γνώση του χώρου και των ανθρώπων. Έπεται η συνάντηση της γνώσης με την εμπειρία του ταξιδιού. Ακολουθεί η σύνθεση των δύο με τις ανάλογες τεκμηριώσεις. Έτσι, το πρώτο σκέλος η θεωρητική γνώση- εξαρτάται από το "ποιόν" του ταξιδιώτη και η παιδεία του καθενός καθορίζει τα γεγονότα που "βλέπει" ή και "δεν βλέπει" και τον τρόπο που τα σχολιάζει. Το δεύτερο- η αυτοψία- εξαρτάται από τους λόγους ταξιδιού και τις εμπειρίες που βιώνει, ενώ ο σκοπός του ταξιδιού γίνεται η κατευθυντήριος ως προς το είδος των στοιχείων που καταγράφει. Το τρίτο, η σύνθεση, σηματοδοτείται πάλι από τον περιβάλλοντα χώρο όπου ταξιδιώτης-συγγραφέας συγγράφει και η χρονολογία έκδοσης του χρονικού καθορίζει τον τρόπο παράδοσης της γνώσης αυτής. Οι οικονομικές δραστηριότητες εντάσσονται στη σφαίρα του "αντικειμενικού". Η απουσία αυτών των πληροφοριών έγκειται στο ότι αυτό το "αντικειμενικό" δεν είναι ακόμα ζητούμενο από το αναγνωστικό κοινό. Ο καθημερινός βίος εντάσσεται στη σφαίρα των νοστροπιών όπου υπερέχει το "υποκειμενικό" ως παράγων πρόσληψης των δεδομένων. Η συγκριτική παράθεση των ανωτέρω αποκαλύπτει μία αποσπασματική και ελλιπή εικόνα των Ελλήνων μέσα από τα κείμενα των περιηγητών του 16ου αιώνα, τόσο στον κοινωνικό όσο και στον οικονομικό βίο.

Φωτεινή Καρλάφτη,

Les formes de travail à Corfou pendant la domination vénitienne,

**Université Paris I, Panthéon-Sorbonne
1999, 502p.**

Directeur de thèse: Spyros I. Asdrachas

Κύρια πηγή της διατριβής είναι οι πράξεις των νοταρίων της Κέρκυρας τον 17ο αι., οι οποίες επέτρεψαν στη συγγραφέα να συγκροτήσει ένα πλούσιο τεκμηριωτικό σώμα και να ταξινομήσει συστηματικά όλες τις πληροφορίες που αφορούν το καθεστώς και τις αρμοδιότητες των συντεχνιών, τους όρους της μαθητείας και μάλιστα τις μορφές εργασίας κατεχοχήν στον τομέα της βιοτεχνίας. Επιπροσθέτως, το υλικό αυτό έδωσε τη δυνατότητα στη συγγραφέα να διερευνήσει τους όρους λειτουργίας της αγοράς, της διαμόρφωσης των τιμών και τους ρόλους που διαδραμάτιζαν σ'αυτήν οι εκπρόσωποι της τοπικής διοίκησης. Πεδίο παρατήρησης είναι αποκλειστικά η Κέρκυρα. Οι πληροφορίες προέρχονται κατά κύριο λόγο από τις νοταριακές πράξεις, πινακοθετημένες με εύληπτο τρόπο, καθώς και παράλληλες αρχειακές προσελεύσεως μαρτυρίες της εποχής. Μολονότι το χρησιμοποιούμενο υλικό δεν αναφέρεται στο σύνολο των επαγγελματών και των συντεχνιών στις οποίες ανήκαν, ωστόσο, προσφέρει μια πλούσια εικόνα για το εύρος των επαγγελματικών δραστηριοτήτων τόσο στην πόλη της Κέρκυρας όσο και στην ύπαιθρο.

Αγγελική Κουμανούδη,

Le mythe de Pan dans la littérature

grecque et française des 19e et 20e siècles.

Université de Paris IV- Sorbonne,

534 σελ.

Directeurs de thèse: Pierre Brunel,

Guy Saunier

Η διδακτορική αυτή εργασία πραγματεύεται μέσα από την ανάγνωση χιλίων περιόπου έργων, τις κυριότερες σταθερές και

μεταβλητές μορφές του αρκαδικού μύθου στη γαλλική και ελληνική λογοτεχνία του 19ου και 20ού αιώνα. Το ενδιαφέρον της έγγεται στο γεγονός ότι αφορά ένα μύθο ιδιαίτερα πλούσιο ο οποίος, ενώ γνώρισε μεγάλη απήχηση στους κόλπους των τεχνών και των γραμμάτων, εντούτοις αγνοήθηκε ουσιαστικά από τους μυθοκριτικούς. Η λογική συνοχή των τριών ενότητων του διδακτορικού ακολουθεί κατά κάποιον τρόπο την ίδια τη φιλοσοφία του μύθου του Πάνα, έτσι όπως αναδεικνύεται μέσα από την συγκριτική ανάγνωση των λογοτεχνικών κειμένων. Γνωστός αρχικά για την πρωτόγονη και εστικτώδη μεταφυσική υπόστασή του, ο θεός της φύσης περνά στην δεύτερη φάση, της αστικοποίησης, όπου και εκπολιτίζεται, ενώ στην τελευταία φάση της πορείας του, τη χριστιανική, αντί να πεθάνει όπως οι υπόλοιποι ελληνορωμαϊκοί θεοί, επανέρχεται ως πνεύμα κάτω από διαφορετικές ονομασίες. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος της μελέτης παρουσιάζει τα "μυθέματα" (mythèmes) της βουκολικής λογοτεχνικής παράδοσης—κατά βάση λαϊκής επιρροής— που συνδέονται άμεσα με τον αρχαίο αρκαδικό μύθο: την αγάπη, τον θάνατο, τη δημιουργία, την ελευθερία, τη φύση και το θείο. Επίσης μελετά την εξέλιξη τους από την εποχή των Ρομαντικών έως τις μέρες μας μέσα στη λόγια λογοτεχνία, όπου το κυριότερο χαρακτηριστικό της αρκαδικής φύσης είναι πως υφίσταται πλέον, όχι ως υπαρκτός αλλά ως ιδανικός τόπος, κληροδότημα της ευρωπαϊκής Αναγέννησης.

Παράλληλα όμως με το βουκολικό μοτίβο - το οποίο σταδιακά εγκαταλείπεται — αναπτύσσονται νέα μυθέματα. Ενα εξ αυτών, ίσως το πιο διαδεδομένο, αφορά την πλαστική και εικαστική μεταφορά και αναπαράσταση της Αρκαδίας και του Πάνα μέσα στη λογοτεχνία. Έτσι, στο δεύτερο μέρος της εργασίας γίνεται λόγος για την πολύτιμη συνδρομή της φύσης και του μύθου στη διαδικασία της καλλιτεχνικής σύλληψης και παραγωγής. Η ίδια η φύση απαντάται πλέον ως έργο τέχνης, τη θέση

του βοσκού καταλαμβάνει η personna του πεφωτισμένου ποιητή, ενώ τον ρόλο του Δημιουργού και εμπνευστή της φύσης έρχεται να μιμηθεί ο συγγραφέας—καλλιτέχνης καθώς φιλοτεχνεί το είδωλο του αρκαδικού θεού. Ο Θεός Πάνας, καθηλωμένος από το βάρος της ύλης, υποκλίνεται στη φθορά και την εξαύλωση. Το είδωλό του παύει να λειτουργεί αποκλειστικά ως λατρευτικό σύμβολο και γίνεται διακοσμητικό στοιχείο διαφόρων φανταστικών αντικειμένων της λογοτεχνίας, ποτηριών, πινάκων ζωγραφικής ή και επίπλων, συχνά μάλιστα, στοιχειώνοντας και ξαναζωτανεύοντάς τα.

Τέλος, το τρίτο μέρος πραγματεύεται τις νεώτερες τάσεις του λογοτεχνικού μύθου που αναδύθηκαν από τη βιομηχανική εποχή και μετά, όπου ο Παν παρουσιάζεται ως ο Αντίχριστος, ο Διάβολος, αλλά και ως ο Δαίμονας του Σωκράτη, ως ο άγνωστος θεός στον οποίο οι Αθηναίοι είχαν αφιερώσει τον βωμό πάνω στον ιερό βράχο της Ακρόπολης για τον οποίο μιλούσε και ο Απόστολος Παύλος όταν αναφερόνταν στον Μεγάλο Ποιμένα των Εβραίων. Άλλοτε πάλι, ο Πάνας γίνεται άνεμος ή ταυτίζεται με τον χρόνο και αναδεικνύεται, συχνά με μία διάθεση ανατρεπτική, σε ρυθμιστή της ζωής και του θανάτου. Επίσης βρίσκεται στο κέντρο ιστορικών επαναστάσεων ή συμμετέχει σε θρησκευτικές διαμάχες, ενώ πάντα βρίσκεται στο πλευρό του κάποια γυναικεία μορφή είτε για να τον συμπληρώσει και είτε για να τον σώσει.

Ευτυχία Κοσμάτου,

La population des Iles Ioniennes [18e-19e siècles],

Université Paris I-Panthéon-Sorbonne, 2000, 824 σ. τ. I-III

Directeur de thèse: Spyros Asdrachas

Η εργασία επικεντρώνεται στη δημογραφική εξέλιξη των Ιόνιων νησιών από την ύστερη βενετική περίοδο έως και το 1907, χρονικό διάστημα κατά το οποίο σημειώ-

θηκαν πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές που επέδρασαν σημαντικά στο μέγεθος και τη δομή του πληθυσμού των νησιών.

Στο πρώτο μέρος της διατριβής, μέσα από μια κριτική προσέγγιση ποσοτικών κατά βάση πηγών και κυρίως των βενετικών αναγραφών του 18ου αιώνα, των καταγραφών του πληθυσμού και της φυσικής κίνησής του στη διάρκεια της βρετανικής προστασίας και των εθνικών στατιστικών της περιόδου από το 1864 έως και το 1907, εξετάζονται: η κίνηση, η ηλικιακή και κατά φύλο σύνθεση του πληθυσμού, ο βαθμός γήρανσής του, τόσο σε επίπεδο νησιωτικής μονάδας όσο και σε συνολικό επίπεδο, καθώς και η κατανομή του πληθυσμού σε σχέση με το θρήσκευμα. Επιπλέον, προσεγγίζονται δημογραφικά φαινόμενα όπως, η γεννητικότητα, η γονιμότητα, η θνησιμότητα, η γαμηλιότητα καθώς και η σύνθεση των νοικοκυριών και το μέγεθός τους.

Στο δεύτερο μέρος της διατριβής αναλύονται: α) η γεωγραφική κινητικότητα του επανησιακού πληθυσμού από τον 18ο αιώνα έως το 1907 (εποχική μετανάστευση, εσωτερική, υπερατλαντική και διεθνής μετανάστευση) και οι εποικιστικές πολιτικές που ακολούθησαν οι βενετικές και βρετανικές διοικήσεις των νησιών ενθαρρύνοντας την εγκατάσταση πολιτικών προσφύγων και οικονομικών μεταναστών στην περιοχή, β) η γεωγραφική κατανομή και η πυκνότητα του πληθυσμού, γ) ο σχηματισμός των οικισμών και η κατανομή τους με βάση το μέγεθος, δ) η αναλογία μεταξύ αστικών και αγροτικών πληθυσμών και η χρονική εξέλιξη του βαθμού αστικοποίησης των νησιωτικών πληθυσμών.

Από τις καταγραφές αυτές προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Το επανησιακό δημογραφικό μοντέλο προσεγγίζει εκείνο του ευρωπαϊκού νότου. Εντούτοις εμφανίζονται αποκλίσεις σε επίπεδο νησιωτικής μονάδας και κατά γεωγραφικές ζώνες σε τοπικό επίπεδο.

Ο πληθυσμός των περισσότερων νησιών μένει σχεδόν στάσιμος στο δεύτερο μισό

του 18ου αιώνα. Στην αύξησή του, στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, συνέβαλαν η μεταναστευτική πολιτική της βρετανικής προστασίας και η πολιτική συγκυρία που ευνόησε τις μετακινήσεις πληθυσμών από την ηπειρωτική Ελλάδα, την Πελοπόννησο, τη Μικρά Ασία και τη Χίο προς τα νησιά. Στα τέλη του 19ου αιώνα, η αυξητική τάση του ανατρέπεται, με αποκορύφωμα το διάστημα από το 1896 έως το 1907, όπου η συνολική πληθυσμιακή μεταβολή είναι σχεδόν μηδενική.

Τα νησιά περνούν στη φάση της δημογραφικής μετάβασής τους στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Τα χαρακτηριστικά του πληθυσμιακού μοντέλου του προβιομηχανικού δημογραφικού τύπου (υψηλή θνησιμότητα και υψηλή γονιμότητα) υποχωρούν και εμφανίζονται τάσεις όπως η βαθμιαία γήρανση του ντόπιου πληθυσμού, η μείωση της γεννητικότητας και της θνησιμότητας.

Οι δυσλειτουργίες των τοπικών οικονομικών οδήγησαν μοιραία στις υπερατλαντικές και στις εσωτερικές μεταναστεύσεις με συνέπεια τη βαθμιαία αφαίμαξη του ενεργού (κυρίως του ανδρικού) πληθυσμού που συνεχίστηκε με εντονότερους ρυθμούς κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Ειρήνη Λεοντακιανάκου,

L'œuvre peint d'Emmanuel Tzanes

Bouñiales (ca 1610-1690). Contribution à l'étude de L'École Crétoise.

Université Paris I, Panthéon-Sorbonne

Directeurs de thèse: J.P. Sodini,

C. Jolivet-Levy.

Η διδακτορική διατριβή της Ειρήνης Λεοντακιανάκου πραγματεύεται το έργο του Ρεθύμνιου ζωγράφου Εμμανουήλ Τζάνε Μπουνιαλή που έζησε τον 17ο αιώνα στην Κρήτη, την Κέρκυρα και τη Βενετία. Η προσωπική του διαδρομή συμπίπτει, επομένως, με εκείνη του μεταναστευτικού ρεύματος που προκάλεσε η κατάκτηση της Κρήτης από τους Τούρκους. Από τους

τελευταίους σημαντικούς αγιογράφους της Κρητικής Σχολής που ήκμασε στην Μεγαλόνησο τον 15ο έως τον 17ο αιώνα, ο Εμμανουήλ Τζάνες διακρίνεται από την πλούσια καλλιτεχνική του παραγωγή, την ποιότητα στην εκτέλεση και το εικονογραφικό ενδιαφέρον του έργου του. Συνεχίζοντας την παράδοση της μεταβυζαντινής τέχνης, ο Τζάνες συμβάλλει αποτελεσματικά στην ανανέωση της ζωγραφικής των εικόνων κατά τον 17ο αιώνα, ενώ στους παραγγελιοδότες του συγκαταλέγονται σημαίνοντα πρόσωπα του θρησκευτικού, πολιτικού και κοινωνικού γίνεσθαι της εποχής.

Η διατριβή διαρθρώνεται σε τρία μέρη. Το πρώτο εμβαθύνει στην ανάλυση μεμονωμένων έργων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά στην εικονογραφία τους, το ιδεολογικό τους υπόβαθρο, και την πλαστική τους απόδοση.

Στο δεύτερο μέρος μελετάται ένας μεγάλος αριθμός εικόνων - περίπου 100 - οι οποίες ομαδοποιούνται θεματικά, και όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο, με βάση τον προορισμό τους, αφού ο τελευταίος σχετίζεται αμέσως με τη θεματολογία τους (παράδειγμα οι εικόνες που κοσμούν τη μονή του Αγίου Ιάσωνα και Σωσιπάτρου στην Κέρκυρα ή την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων στην Βενετία).

Στο τρίτο μέρος της διατριβής επιχειρείται μια συνθετική και ερμηνευτική προσέγγιση των στοιχείων που προκύπτουν από τα παραπάνω, με στόχο τη θεώρηση του συνόλου του έργου του Τζάνε και την ένταξή του στην τέχνη και την κοινωνία της εποχής του.

Στο πρώτο κεφάλαιο του τελευταίου αυτού μέρους εξετάζονται οι παραγγελίες και ο προορισμός των εικόνων. Επιχειρείται η ταύτιση των παραγγελιοδοτών με συγκεκριμένα πρόσωπα, ανιχνεύεται η προέλευση και η καταγωγή τους, και σχολιάζονται τα θέματα στα οποία αφήνουν την προσωπική τους σφραγίδα. Στοιχεία για τη μελέτη αυτή παρέχουν οι ίδιες οι εικόνες (αφιερωματικές επιγραφές, οικόσημα, πορτραίτα των παραγγελιοδοτών), καθώς και η κα-

ταγραφή των εικόνων αυτών στους κώδικες των ναών και στα αρχεία του Ελληνικού Ινστιτούτου της Βενετίας.

Στην συνέχεια μελετώνται οι πηγές έμπνευσης του ζωγράφου, το εύρος και η ποικιλία των οποίων συνιστούν τον εκλεκτικισμό του. Πράγματι, ένα πολύ σημαντικό μέρος του έργου του Τζάνε μπορεί να χαρακτηριστεί ως «συντηρητικό», μια που αποτελεί συνειδητή επιστροφή σε πρότυπα του 15ου αιώνα, πρώτη ακμή της Κρητικής Σχολής. Σε μικρότερο βαθμό και με τρόπο έμμεσο, ο Εμμανουήλ Τζάνες επηρεάζεται από τους μεγάλους ζωγράφους του 16ου αιώνα Μιχαήλ Δαμασκηνό και Γεώργιο Κλόντζα, χωρίς βεβαίως να αποποιείται τα εικονογραφικά σχήματα και τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά που επικρατούν τον 17ο αιώνα. Δάνεια από δυτικές χαλκογραφίες του 15ου και 16ου αιώνα, «κλασικά» μοτίβα, τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στην ζωγραφική του ιταλικού Quattrocento, και τέλος ένα αισθητικό ιδεώδες υπερβολής στην διακοσμητική απόδοση που σχετίζεται με το Baroque, συνιστούν τις επιδράσεις της δυτικής τέχνης στην ζωγραφική του Τζάνε. Πηγή έμπνευσης αποτελούν επίσης τα θρησκευτικά κείμενα – η Βίβλος, το Συναξάρι, βίοι αγίων, λειτουργικά και πατερικά κείμενα – τα οποία είτε συμβάλλουν στη δημιουργία πρωτότυπων συνθέσεων είτε παρατίθενται αυτούσια σε ειλητά.

Τέλος, σε μία προσπάθεια βαθύτερης κατανόησης του έργου του Τζάνε, του ιδεολογικού του υπόβαθρου και της σχέσης του με την Κρητική Σχολή, προσδιορίζονται και σχολιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά που διέπουν την τέχνη του.

Η φήμη του Εμμανουήλ Τζάνε – του πιο παραγωγικού, μαζί με τον Θεόδωρο Πουλάκη, ζωγράφου εικόνων που γνωρίζουμε – υπήρξε αναμφίβολα πολύ μεγάλη στην εποχή του, όπως μαρτυρούν η κοινωνική θέση των παραγγελιοδοτών καθώς και η απήχηση που βρίσκουν τον 18ο αιώνα τα θέματα τα οποία εισάγει. Αυτό, κατά πάσα πιθανότητα, οφείλεται σε δύο παράγοντες που λειτουργούν συμπληρωματικά: αφέ-

νος στις σχέσεις του με υψηλά ιστάμενα πρόσωπα, και αφετέρου στο γεγονός ότι η ζωγραφική του εκφράζει τις προσδοκίες και τις αισθητικές προτιμήσεις ενός εκτεταμένου κοινού. Πράγματι, τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της τέχνης του - η βαθιά θρησκευτικότητα, ο συντηρητισμός του, ο εκλεκτικισμός και η διακοσμητική απόδοση - αντανακλούν τις βασικές τάσεις της ζωγραφικής των εικόνων της Κρητικής Σχολής στο τέλος του 17ου αιώνα.

Σταμάτης Μπέης,

Le parler aroumain de Metsovo.

Description d'une langue en voie de disparition,

Paris V, 2000, 439σελ.

Επιβλέπων καθηγητής, Χρήστος Κλαίρης

Αντικείμενο της μελέτης αυτής είναι η περιγραφή ενός ιδιώματος της βλάχικης γλώσσας, του ιδιώματος του Μετσόβου. Η βλάχικη, μια απειλούμενη και προφορικής παράδοσης γλώσσα ανήκει στον ανατολικό κλάδο των νεολατινικών γλωσσών. Στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής, παρουσιάζονται εξωγλωσσικές πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα της βλάχικης γλώσσας αλλά και των Βλάχων. Παρουσιάζονται επίσης τα δεδομένα μιας κοινωνιογλωσσολογικής έρευνας που αφορά στο προφίλ των ομιλητών της βλάχικης και τα πεδία χρήσης της γλώσσας, σήμερα. Έτσι λοιπόν εξετάζονται οι σχέσεις της βλάχικης γλώσσας με τις υπόλοιπες νεολατινικές γλώσσες και οι ομοιότητες και οι διάφορες με τη ρουμανική γλώσσα. Η διατριβή αυτή περιλαμβάνει την πιο εκτενή, απ'όσο γνωρίζουμε, καταγραφή των εγκαταστάσεων και των περιοχών που κατοικούνται από βλαχόφωνους στην Ελλάδα και στο βαλκανικό χώρο. Στα πλαίσια αυτά, γίνεται μια σύντομη αναδρομή της παρουσίας των Βλάχων από την εποχή της εμφάνισης τους κατά τη βυζαντινή περίοδο μέχρι σήμερα. Εξετά-

ζονται οι σχέσεις των Βλάχων με τους υπόλοιπους βαλκανικούς πληθυσμούς και οι εξελίξεις στη διαμόρφωση μιας ιδιαίτερης εθνοτικής ταυτότητας, τους τελευταίους αιώνες. Ένα σημαντικό μέρος είναι αφιερωμένο στην παρουσίαση των γραπτών μνημείων της βλάχικης γλώσσας από τον 18ο αιώνα μέχρι σήμερα (επιγραφές, χειριρίδια, γραμματικές, λεξικά, παραμύθια και τραγούδια).

Η επιστημονική προσεγγίση βασίζεται στις αρχές και τις έννοιες της λειτουργικής δομιστικής γλωσσολογίας όπως αυτές διατυπώθηκαν από τον André Martinet και τους συνεχιστές του. Στο κεφάλαιο της φωνολογίας, εξετάζονται τα φωνήματα, τον τρόπο που συνδυάζονται για να σχηματίσουν τα σημαίνόμενα της γλώσσας και τα φωνολογικά φαινόμενα που παρουσιάζονται σ'αυτό το ιδίωμα με έμφαση στο φαινόμενο της κώφωσης, που το θεωρούμε σημαντικό στη γλώσσα που μελετάμε, στα ημίφωνα και στη συλλαβική δομή. Στη συντακτική και μορφολογική ανάλυση, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον εντοπισμό των συντακτικών κατηγοριών με βάση τις αρχές της λειτουργικής γλωσσολογίας και στην ανάλυση του ρηματικού και του ονοματικού συστήματος της βλάχικης. Ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην παραγωγή και σύνθεση νέων όρων του λεξιλογίου.

Ruggiero Capone,

"Πάλι" και ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

Μπάρι, ακαδ. έτος 1998-1999, 215 σελ.

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Μαρία Περλορέντζου.

Η πτυχιακή αυτή εργασία εξετάζει την εξέλιξη του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα και ιδιαίτερα την πορεία του κινήματος μέσα από την βραχυβία περιπέτεια του περιοδικού "Πάλι", που, αν και λίγο μελετημένο στον ελλαδικό χώρο, ήταν ουσιαστικά ανερέυνητο μέχρι σήμερα στην Ιταλία. Το "Πάλι" δημοσιεύτηκε σε 5 τεύχη μόνο,

από τον Φεβρουάριο του 1964 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1966 και υπήρξε, όπως θεωρείται και σήμερα, μια βασική στιγμή για την πρόοδο και την προώθηση του μοντερνισμού στη νεοελληνική λογοτεχνία.

Σε μια δύσκολη περίοδο και για τη λογοτεχνία, όπως ήταν τα χρόνια πριν από την "επταετία" με τη συντηρητικότητα των επίσημων πολιτισμικών κύκλων, το περιοδικό αντιπροσώπευσε την πρόθεση μιας ομάδας συγγραφέων να αξιοποιήσουν ό,τι καλύτερο και πρωτοποριακό εξέφρασε ως τότε η καλλιτεχνική Ελλάδα, και η προσπάθειά τους αυτή αποτέλεσε μια σωστή πρόκληση στην οπισθοδρομική ατμόσφαιρα της δεκαετίας του '60.

Πρωταγωνιστής εκείνης της ομάδας ήταν ο Νάνος Βαλαωρίτης, ακατάπαυστος νεωτεριστής των γραμμάτων και σήμερα. Γύρω του, ώριμοι ποιητές και πεζογράφοι, προερχόμενοι από υπερρεαλιστικές εμπειρίες, όπως οι Εμπειρικός, Εγγονόπουλος, Κάλας, μαζί με νέους συγγραφείς που ζητούσαν τότε ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, όπως οι Κουτρομπουσίης, Πουλικάκος, Δενέγρης, Αραβαντινού, Ταχτής (αν και ο τελευταίος ήταν ήδη γνωστός χάρη στο μυθιστόρημά του *Το τρίτο σφάρι*) πλαισίωσαν την προσπάθειά του.

Η πυκνική αυτή εργασία ξεκινάει από την ανάλυση των δημοσιευμένων κειμένων στο "Πάλι" και από κει ορμώμενη επιχειρεί μια εξέταση του υπερρεαλισμού και των κυρίων αντιπροσώπων του στην Ελλάδα.

Στην εισαγωγή παρουσιάζεται σύντομα το λογοτεχνικό κλίμα της Ελλάδας του '30, δηλαδή μιας από τις γονιμότερες περιόδους της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας, στο πλαίσιο της οποίας είδε το φως και το περιορισμένο στην ελληνική πραγματικότητα κίνημα του υπερρεαλισμού.

Το πρώτο κεφάλαιο εξετάζει ευρύτερα το ελληνικό παρακλάδι του μορφωτικού ρεύματος που ξεκίνησε με το Μανιφέστο του André Breton, ενώ στο δεύτερο αναλύονται το έργο και η δράση του Νάνου Βαλαωρίτη, τόσο ως μοντερνιστή και πεζογράφου από τις σελίδες του "Πάλι", όσο και διευθυντή του περιοδικού, κριτικού

και μορφής κεντρικής στην ελληνική λογοτεχνική σκηνή εδώ και 40 χρόνια.

Ακολουθούν τρία μέρη, το καθένα από τα οποία αφιερώνεται, αντίστοιχα, στον Ανδρέα Εμπειρικό, στον Νίκο Εγγονόπουλο και στον Νικόλαο Κάλα.

Η μέθοδος ανάλυσης είναι η ίδια: από τα δημοσιευμένα έργα του κάθε συγγραφέα στο περιοδικό, εξετάζεται η ποιητική του καθενός, σε σχέση με τους υπερρεαλιστικούς κανόνες και με τη βοήθεια μιας άφθονης βιβλιογραφίας κριτικών κειμένων.

Η μελέτη για τον Εμπειρικό διαρθρώνεται από την "αυτόματη γραφή" των ποιημάτων του, κυρίως στις πρώτες συλλογές, μέχρι το ερωτικό χιούμορ και τη σχέση έρωτα-θανάτου στα πεζά κείμενα *Αργώ* και *Μεγάλος Ανατολικός*.

Από τους πίνακες και τα ποιήματα του Νίκου Εγγονόπουλου διαφαίνεται δυνατά η τάση του προς το παράδοξο, σκιαγραφημένο και από την πικρία που χαρακτηρίζει τα έργα του ποιητή.

Η ανάλυση της γραφής και της ιδεολογίας του Κάλα του παρακολουθεί στις ακροβασίες που είναι τυπικές του καυστικού πνεύματός του, μέσα από τα λογοπαίγνια των ποιημάτων της συλλογής *Οδός Νικήτα Ράντου*.

Ένα κεφάλαιο, στη συνέχεια, είναι αφιερωμένο στους νεώτερους συνεργάτες του "Πάλι", με την εξέταση του μοντερνιστικού ή μεταμοντερνιστικού ύφους των κειμένων τους.

Στο τέλος, εκτιμάται η αξία του περιοδικού για την προώθηση του υπερρεαλισμού και του μοντερνισμού στην Ελλάδα, όπως και για τον εκσυγχρονισμό γενικότερα της κουλτούρας. Επισημαίνεται επίσης το τελευταίο κριτικό έργο του Βαλαωρίτη, *Μοντερνισμός*, πρωτοπορία και Πάλι, που αποτελεί την πιο σημαντική μαρτυρία των αποτελεσμάτων του υπερρεαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα μέσα από τα λόγια του ίδιου του "πατέρα" του περιοδικού.

Γιώργος Τόλιας,

Métamorphoses de l'hellénisme: études sur la culture grecque aux temps modernes, Université de Nice

Sophia- Antipolis, 115 p. (Habilitation à Diriger des Recherches, sous la direction de Mme Renée Richer).

Membres du jury: M. Raoul Baladié (Université de Bordeaux III, président), Mme Colette Lust (Université de Lyon III), M. Daniel Nordman (CNRS - Paris), Mme Renée Richer (Université de Nice Sophia Antipolis), M. Alain Ruggiero (Université de Nice Sophia Antipolis).

Συνθετικό υπόμνημα επί 24 δημοσιευμένων εργασιών. Συνοπτική επισκόπηση των διαδοχικών εκφράσεων, των όρων και των αντιστοίχων εννοιών που χρησιμοποιήσε ο "ελληνισμός" από τον 15ο έως και τον αρχόμενο 20ό αιώνα. Το φαινόμενο προσεγγίζεται στην αμφισημία του, ως ενεργός συνιστώσα των ανθρωπιστικών σπουδών και συνάμα ως μορφωτική έκφραση μιάς εθνότητας. Η μελέτη επικεντρώνεται στη δυναμική της διπλής μορφωτικής επιβίωσης της αρχαιότητας και στη διερεύνηση των εξελικτικών της σταδίων αλλά και των τωμών που χαρακτήρισαν την πορεία της.

Ο "εκτός" και "ο εντός" των τειχών ελληνισμός, ακολουθούν παράλληλες πορείες, κοινά εξελικτικά στάδια και συγγενείς (ιστορικά και ποιοτικά) τομές.

Από την συνοπτική επισκόπηση ο ελληνισμός εμφανίζεται ως ιστορική μορφωτική οντότητα έως και τον φθίνοντα 17ο αιώνα. Κατά τη διάρκεια μιάς περιόδου 150 ετών (1675-1825), αποκτά προοδευτικά εδαφικότητα καθώς ταυτίζεται με τις εκδηλώσεις της ελληνικής εθνότητας σε μιά ευρεία γεωγραφική περιοχή. Ακολουθεί, έως τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, η καθαρά εθνική του έκφραση, η οποία συνοδεύεται από μία διάθεση αποκατάστασης της ιστορικής ενότητας της ελληνικής διασποράς στην ευρύτερη περιοχή. Η τελευταία μεταμόρφωση του "ελληνισμού" κατά τον 20ό αιώνα, χαρακτηρίζεται από

τις εναλλαγές ανάμεσα στην ένταση της εθνικής τονικότητας και την τάση διεθνοποίησης και ενσωμάτωσής του σε περισσότερο σύνθετα μορφώματα.

Αναγγελίες συνεδρίων

Science, Technology and Cultural diversity: from the Ottoman Empire to the National States

Organised by E. Ihsanoglu,

E. Nicolaidis and K. Chatzis

Mexico City, 8-14 July 2001

Το Συμπόσιο διοργανώνεται στο πλαίσιο του XXI International Congress of History of Science στην Πόλη του Μεξικού, από τους Ekmeleddin Ihsanoglu (Πανεπιστήμιο Κωνσταντινούπολης), Ευθύμιο Νικολαΐδη (ΚΝΕ/ΕΙΕ) και Konstantinos Chatzis (LATTS – École Nationale des Ponts et Chaussées).

Το συμπόσιο θα μελετήσει τον πολιτισμικό πλούτο των επιστημών στην Οθωμανική αυτοκρατορία: ισλαμικές παραδόσεις των Τούρκων οθωμανών, των Αράβων της αυτοκρατορίας, των εξισλαμισθέντων Βοσνίων και Αλβανών, παραδόσεις των χριστιανικών λαών της Ανατολής, Ελλήνων, Βουλγάρων, Σέρβων, Αρμενίων, παραδόσεις των Εβραίων, και πώς αυτές επηρεάζονται ή ανατρέπονται από την εισαγωγή της ευρωπαϊκής επιστήμης και τεχνολογίας.

Πληροφορίες στο site του Συνεδρίου: www.smhct.org.

Οι Έλληνες που επιθυμούν να συμμετάσχουν, παρακαλούνται να επικοινωνήσουν στην ακόλουθη διεύθυνση
e-mail: efnicol@eie.gr.

Διάλεξη

Η πέμπτη ετήσια διάλεξη αφιερωμένη στον

Κ. Θ. Δημαρά

θα πραγματοποιηθεί τη

Δευτέρα, 4 Δεκεμβρίου 2000

στο Αμφιθέατρο "Λεωνίδα Ζέρβας" του ΕΙΕ

19.30

Χαιρετισμός του κυρίου Ίωνα Σιώτη,
Προέδρου του ΕΙΕ

19.35

Παρουσίαση της εκδήλωσης και του ομιλητή από τον καθηγητή Πασχάλη Μ. Κιτρομηλίδη, Διευθυντή ΚΝΕ/ΕΙΕ

19.40

Larry Wolff

καθηγητής Ιστορίας στο Boston College

The Enlightenment and the Orthodox World